

A MENYECSKE HADIZENETE.

A becsületet bizony nem mindenütt mérték tetőzött bőséggel a kuruc vitézek számára. A Szamosmentén ugyancsak szűkön mérték. Kolozsvárt német praesidium, Kolozsvártól Szamosujvárig császár főemberének, Bánffy gubernátornak birodalma Szamosujvárt császár kedvét kereső, Bécs piacát fájlaló örmények.

Nemes Dés városának hiszen kuruc volt a szíve, de tovább Beszterce felé megint kurucokkal ellenkező szívű magyarok és szászok.

1705 nyarán Károlyi Sándor ezerének egy kompániája szállt Dés városára. Szatmár tájékaról való próbált, jó vitézek, hadnagyuk Ricsey Gábor ifjú, nyalka nemes. Dolga volt a kompániának azt a császárhitű tartományt szemeltartani, lézengő labancokat elfogni vagy megugratni, kurucokról a nép közé jó híreket hintegetni, kiváltképen pedig a Szamos révjeire vigyázn.

Dés mives és árús polgárai jószívvel fogadták a jövevényeket. Étellel, itallal azonban vajmi vékonyan tudtak gazdálkodni nekik. Aratás előtt volt, szűk világ. A piac is többnyire üres a kurucoktól való félelem mián. Kenyeretlen boldogtalanságukban mit tehettek volna a jó vitézek? Megmegjárták a környék labancos falvait s rakott szekerekkel, lábon hajtott, szép jószágokkal tértek meg kvártélyaikba...

Egy napon a zsákmányszedők feje, Bakos strázsamester, nevezetes történetről számolt be Ricsey hadnagnak. Felőr községben jártak igen jó szerencsével. Gabonából, szalonnából, vajból, mézből, kerti veteményből bő zsákmányuk esett. Borra is akadtak, dúsan megrakott pincére, abból azonban egy gyűszűnyivel sem tölthették. A bor gazdája, egy úri menyecske, özvegy Keresztury Sándorné, Nápolyi Erzsébet ebül megjászodtatta őket.

— Amint a bornak hírével beköszöntöttünk hozzája — mesélte a strázsamester —, a menyecske vonakodás nélkül levezetett a pincébe. Elámultunk a tele hordók sokaságán! Legott mindjárt szóval kértem a menyecskét: igen dícséretes dolgot művelne, ha a kisebb hordók közül egyet kezünkre bocsátana s a vitézlő kompánia szomjúságát keresztényi kegyességgel megenyhítené. Tyűh, megzajdult erre a menyecske! — Az én böromra szomjúhozatok ország háborgatói, császár búsító! En hogy enyhítsek nyilvánvaló lopók és kártevők! Sóha, inkább föld igma megboromat, mint a ti káromló torkotok... De patvarkodott, de szapult a fejünket szennyes lével... Mondom neki: — Nemzetes ifjasszonyom, magunk is megfelelhetnénk a becsmérésre, de nem tesszük hadnagy urunk híre nélkül. Mostan elmegyünk tehát dési kvártélyunkba s megjelentjük hadnagyunknak, mivel fizette ki ifjasszonyom emberséges kérésünket. Hadnagy urunk majdsak ítélni fog!... — Rajtam íté! koldus népek? Nöcsák idémérszkejdk hadnagytok, majd kiszalasztom világ csúfságára. Ötszáz jobbágyot szedek zászló alá magam s szomszédaim népéből; s meg-

útlek mind hadnagyostól, hitvány éhfarkasok!... Így sistergett, patvar-
kodott ellenünk, most aztán kegyelmed dolga, hadnagy uram, hogy a
nyelves személy illendő leckét kapjon...

Ricsey hadnagy félmosolygós képpel hallgatta a strázsamester méltatlankodását.

— Ami a leckét illeti... nem lesz abban fogyatkozás, strázsamester!
— mondotta. — A lecke is meg lesz és a bor is meg lesz. Még holnap
meglátogatjuk ifjasszonyom őkegyelmét...

Másnap jóreggel a hadnagy kiadta a parancsot az indulásra.

— Három szekérbe gyorsan fogjatok be! A legnagyobb szekereket
válasszátok, hogy negyvenes hordók is könnyűszerrel elférjenek rajtuk.
Kilenc vitéz a legjavából mind lovastól öltözzék csatához, te léssz a
tizedik, strázsamester. Magam fogok előttetek járni... Siessetek, hogy
a hűvösön az út nagyját megtehessük...

A hadnagy is, vitézek is nyalkán kicsípték magukat az útra. Maguk
köntöse, lovuk öltözete ékesen csillogott a reggeli verőfényben. Elöl
poroszkált Ricsey hadnagy dacos, fakó lován. Olykor füttyre, dalra ser-
kent, olykor a szép napos időt meg a zsendülő határt nézdegélte. Utána
tíz vitéz hangos vígassággal. Hátul három egészvágású szekér.

Mulattak rajta, hogy a falvak népe milyen ijedelemmel tér ki útjukból.
Köszönésük nem „Isten áldja“, hanem „ördög hordja!“

Féldélkor érkeztek Felőrbe. A strázsamester az élre állt és a Nápolyi
Erzsébet özvegyi portájára kalauzolta a csapatot. Nagy lódobogással,
szekérdübörgéssel robogtak a kúria elé.

A menyecske mindjárt kiperdült az ambitusra s csípőre tett kézzel
mustrálta a jövevényeket. A hadnagy leugrott lováról s illendően
köszönt neki.

— Adjon Isten jónapot, szép húgom!

A menyecske fanyar mosollyal nézett a hadnagyra.

— Kit tisztelhetek... milyen ágon vagyok húga kegyelmednek?

— Az *egy-nemesség* ágán, szép húgom! Ricsey Gábor kuruc hadnagy
vagyok.

— Egy-nemesség... köszönöm! Szép egység, amit kegyelmeitek
művelnek. Nemesi portákat fölverni...

A hadnagy óvásra emelte kezét.

— Nyelvel nem csatázom, húgomasszony. A borért jöttünk...

— Nincs nekem eladó borom.

— No, vevő szándékunk éppen nekünk sincsen!

— Hát rabolni jöttök...

— Nem, húgom, nem rabolni jöttünk, hanem zsákmányolni. Becsü-
letes csatát vívni s győzelem árán zsákmányt ütni boraidból.

— Velem akarnak csatázni? — nevetett föl a menyecske.

— Ej, no, elfeledted? Tegnap izentél hadat nekünk. Strázsamester,
hogy is volt? Mit mondott nektek a nemzetes ifjasszony az én rovásomra?

A strázsamester sértődött tekintettel lépett előre.

— Azt mondotta, hogy ötszáz embert vet hadnagy uram ellen, ha
idemerészkedik. Világ csúfjára űz innét minden kuruc látogatót.

— Nos, húgom, itt vagyok! — dobbantott kardjával a földre Ricsey
hadnagy. — A hadizenetet elfogadjuk, készen állunk a csatára.

— Készen? — nézett kicsinylően a csapatra Nápolyi Erzsébet. — Csátára — katonák nélkül?

— Tízen vagyunk a te ötszázad ellen! Nem panaszolhatsz, hogy igen sokan...

— Eh, hányja-veti magát kegyelmed! Gondol is csátára!

— A borodra gondolok, húgom. Meg akarok rakodni a pincéből kedvem szerint. De ne mondhasd, hogy váratlanul jöttem: neked is időt engedek a készülésre. Addig várok, amíg ez a jegenyefa olyan hosszú árnyékot vet napkeletre, mint amilyen hosszút vet most napnyugatra. Azalatt összedobolhatod s rám hozhatod ötszázadat. Ha pedig nem hozod rám, úgy veszem, hogy megszaladtál... Akkor aztán megrakatom a szekereket a hordók nagyjával.

A menyecske megdöbbenve nézett a hadnagyra, komoly dolog ez? A hadnagy azonban nem üzte-füzte tovább a szót, kalpagjához emelte kezét, összecsapta sarkantyúját és hátralépett. Állt és ámuldozott az ifjasszony, száját egyszer-kétszer szólásra indította, végül ajkába harapott és beholt a házba.

— Úgy sejtem, itt sem fog ma vér folyni! — vágott szemével a strázsamester.

— Mi azért csak legyünk vigyázással — mondotta a hadnagy. — Két katona őrségre áll, kettő utcasorban, faluszélben portyázik. Etesetek, abrakoljatok! — fordult a szekeresek felé. — Tyúkfíóknyi kár se essék, amíg az árnyék nyugatról keletre hosszúságot nem vált.

Az örök helyükre álltak, két vitéz portyára indult, a lovaknak enniök adtak. Ricsey hadnagy térült-fordult, nézelődött a gazdaság körül: rakott kasok, csépeletlen asztagok, tele pajták, istállók. Hej, ha mind az ilyes vagyonból híven áldoznának... De másként folynának magyaroknak dolgai!... Öreg hársfa árnyékába telepedett s gondolkozott a sorsnak méltatlan játékain...

Azonban az egyik portyázó vitéz nagy léhvel dobbant eléje és jelentette: a menyecske páncélos köntösben, harcra szerelt lovon el-kivágtatott a faluból, neki az erdőnek. Úgy mondják, néhány falu jobbágyai kaszálnak, gyűjtenek az erdő tisztásain, hadakozásra alkalmas erős, fogas népek. Nyilván azoknak fölindítására ugratott el a menyecske...

— Elvárjuk őket! — szólt a hadnagy felkönyökölve. — Asszonyvezértől, paraszt-hadtól meg nem riadunk. Ti csak azért vigyázzatok, hirtétlen rajtunk ne essenek!...

Várták a menyecske hadát, de sem pora, sem lármája. Ebédelték is, szundikáltak is az örök oltalma alatt. A nap lejtőre fordult, az árnyékok álmosan nyújtóztak kelet felé. A hadnagy egyszer megnézte a jegenyefa árnyékát: bőven megütötte a mértéket. Parancsolt a vitézeknek:

— Az örök helyükön maradnak, a portyázók tovább nyargalásznak, a többiek a bor dolgát igazítják. Úgy rendezétek, hogy minél több hordó fölférjen a szekerekre...

Az öreg kulcsárral kinyitatták a pincét és a hordókat egymásután csáklázták föl a szekerekre.

— No, ehhez ugyancsak könnyűszerrel jutottunk! — ingerkedett a strázsamester a kulcsárral. — Mondja meg kegyelmed a nemzeti asszony-nak, hogy kevesebbel is beérhette volna...

— Még magatok is megmondhatjátok — köhintett jelentősen a kulcsár. — Sok alkalmas ciher s lappangtató berek van Dés városáig...

A strázsamester megmondotta a hadnagynak, hogy mit kotyog az öreg. A dési úton, sűrű berekből, ciheresből kicsaphat népével a menyecske.

— Mondom, asszony-vezér s paraszt-had!... — legyintett a hadnagy. — Meg aztán ki hallott olyat, hogy kurucoktól bort el tudtak volna ragadni?

A rakott szekerek nyikorogva hajtottak ki az útra. A hadnagy — akármilyen bátorsággal volt is egyébiránt — megtette a katona-regulát. Egy portyázó balra, a Szamos berkei felé, egy jobbra, a sűrű erdő felé, egy pedig az úton előljáróképen. A többiek a szekerek körül. Karabély, párpisztoly, szablya, fokos csatára készen.

Szép csöndesen haladtak a dési torony irányában. Felhőtlen délután volt, ropogós szárazság. Néha sebes szél verte föl az út porát. A falukban halotti csönd. Minden dologtehető ember a mezőkön. Hol lappang a menyecske hada? A portyázók jobbról is, balról is előre biztatták a kis csapatot.

A bacai hágóhoz közeledtek. A falu lent lapul meg a gödörben, csak a portyázók láthattak beléje.

Egyszer az előljáró vészjelt adott a csapatnak. Már látszott is a jelzés oka: sűrű füstfelhő gomolygott föl a faluból. A paraszt-had lárma-füstje?

A hadnagy csatára osztotta a vitézeket, nekiugrattak a falunak. Két kis ház égett, két jobbagy-életszer... Az égő házak tájékaról síró gyermekek, sivalkodó vének szaladtak a vitézek elé.

— Mentsétek meg falunkat, jó vitéz uraim! — esekedett egy ősz öreg ember. — Mindenünk odavész, ha meg nem áll itt a veszedelem...

A hadnagy gyors pillantást vetett a környékre. Az égő házak közelében asztagok, szénakazlak, azokon túl szalmával, náddal fedett kicsiny zsellérházak. Középen a zszindellyel héjazott, öreg templom. Kész martalékai a repülő szikráknak.

— Hol van a víz, amivel oltáshoz láthatnánk? — kérdezte a hadnagy az öreg embertől.

— Vizünk bizony nincs kézügyben! — felelt az öreg. — Ilyen szárazság idején a Szamosról szoktuk a vizet hordani.

— Messze van ide a Szamos folyása?

— Jó félóra jövet-menet...

— De hisz addig a kazlak és asztagok is lángot vetnek!...

— Uram, ti serények vagytok, okosak vagytok, segítetek rajtunk!...

Ricsey térült-fordult, nézte a tüzet, nézte a kazlakat, kémlő pillantásokat vetett a Szamos felé. Egyszer fölillant az arca, a katonák felé fordult:

— Szaladjatok a szekerekhez, hajtsanak ide lóhalálba! — adta ki a parancsot.

A borrosszekerek megérkeztek, a hadnagy az égő házak mellé állította őket.

— Verjétek be a hordók tetejét! — kiáltott a vitézeknek.

Egy-kettőre hatalmas lékek támadtak a fokosok nyomán.

— Ragadjatok csebet, kártyust s hordton-hordjátok a bort a tűzre! Önteni kezdték a bort égő gerendára, füstölgő fedélre, hulló zsarát-

nokra. Füstfelhők kavarogtak, bor illata szálldosott a levegőben. Serényen forgolódtak a vitézek, a hordók egymásután kiürültek.

Csakhamar hamvába holt a tűz! Az üszköket széthányták, végiglocsolták, megtaposták. Bor? Alig maradt annyi a hordók fenekén, hogy szomjukat olthassák a nagy verejtékezés után.

— No, ezzel elkészültünk! — törölte meg homlokát a hadnagy. — Szedjétek össze holmitokat, indulunk!

Megint csatarendbe osztotta vitézeit. Ezután következnek a veszedelmes utonállók, leső helyek! Néhány száz lépés után az előljáró megállott, előre kémlelődött, majd integetni kezdett hátrafelé. A jel azonban most nem veszedelemre szólt, hanem biztatásra.

A hadnagy előre ugrott. Micsoda látvány! Az erdő alján rengeteg nép, kaszás, baltás férfiak... Fölugráltak, amint a hadnagy feléjük közeledett. Alázatosan emelték le kalapjukat. A sokaságból kivált Erzsébet asszony s a hadnagy felé közeledett. Kezében gyönyörű bokréta cserfallyakból, mezei virágokból.

— Hadnagy úr, fogadja el! — nyujtotta Ricseynek a bokrétát. — Ezeknek a szegény embereknek a nevében...

— Mit jelent ez? — kérdezte a hadnagy álmélkodva.

— Amonnan a dombélről végignéztük, hogy mit műveltek kegyelmeitek a szegénység védelmére... Láttuk a tűzoltást, a bor feláldozását!... — magyarázta a menyecske rajongó pirulással.

— Hát nem állják utunkat? Nem rontanak reánk?

— Ezek? Nézze, milyen szívbeli hódolattal tekintenek kegyelmedre. Kurucok lettek ezek ebben az órában mind egy szálig... a kegyelmed hívei!...

Ricsey hadnagy kis ideig hallgatott, nézte a sokaságot, rejtett pillantásokat vetett a menyecske rózsás arcára...

— Voltaképen nagy baj ez számunkra, szép hűgom! — mondta elkomolyodva. — Most aztán miből fogunk élni, ha ezek is kurucok lettek? Miből fogunk élni, honnan fogunk zsákmányt szedni?...

— S ha ezután önként fogjuk adni — *szeretettből?* — ragyogott a hadnagyra a menyecske szeme. — Ami például a bort illeti, mindjárt meg is fordulhatnak, van még a pincében bőven a kegyelmeitek számára!...

Gyallay Domokos.